

Designing an Accounting Ecosystem Model for Capital Gains Tax (CGT) in Iran: An Integrated Approach Based on Institutional Coordination, Digital Technology, and Tax Culture

1. Siamak Rahiminejad[✉]: Department of Management, Electronics Department, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: www.siamakrahiminejad1347@gmail.com
(Corresponding Author)

Abstract:

The study aims to design an integrated accounting ecosystem model to enhance the effectiveness of Capital Gains Tax (CGT) implementation in Iran by integrating institutional coordination, digital technologies, and tax culture. This applied study adopted a sequential exploratory mixed-methods design. In the qualitative phase, 70 semi-structured interviews with tax and accounting experts were analyzed using three-stage coding in MAXQDA. In the quantitative phase, data from a 35-item Likert-scale questionnaire administered to 500 economic actors were analyzed using SPSS, AMOS, and PLS-SEM. Model fit indices indicated strong validity ($\chi^2/df=1.7$, GFI=0.96, $R^2=0.85$), and simulation was performed with AnyLogic for policy scenarios. Results indicated that institutional coordination ($\beta=0.75$), digital technology ($\beta=0.68$), and tax culture ($\beta=0.60$) significantly enhance CGT effectiveness, jointly explaining 85% of the model variance. Tax transparency and social acceptance mediated the relationship between the accounting ecosystem and CGT efficiency. Simulation results projected a 50% reduction in speculative transactions and a 30% increase in tax revenues under the optimized model. The findings highlight that CGT effectiveness in Iran depends not only on legal reforms but also on systemic institutional, technological, and cultural transformation. Integrating inter-agency data systems, leveraging blockchain and AI for transparency, and fostering public tax awareness are essential for success. The proposed model provides a roadmap toward tax justice, transparency, and economic sustainability.

Keywords: Capital Gains Tax, Accounting Ecosystem, Tax Transparency, Blockchain, Artificial Intelligence, Tax Justice, Speculation

Article history

Received: 11 July 2025

Revised: 30 October 2025

Accepted: 05 November 2025

Initial Publish: 06 November 2025

Final Publish: 22 June 2026

Extended Abstract

Introduction

The effectiveness of a tax system in promoting equity, transparency, and sustainable revenue generation increasingly depends on its ability to integrate institutional, technological, and cultural dimensions within a coherent framework. Among modern tax instruments, the Capital Gains Tax (CGT) has emerged as a central mechanism for mitigating asset speculation, redistributing wealth, and redirecting capital toward productive sectors (Agarwal et al., 2020). In economies characterized by high inflation, volatile asset markets, and limited fiscal diversification—such as Iran—the introduction of CGT represents not only a fiscal reform but also an institutional and behavioral transformation.

Recent global research emphasizes that successful implementation of CGT relies on building a digital and institutional ecosystem that ensures accurate reporting, data integrity, and voluntary compliance (Leontes, 2024). The traditional tax systems based on manual records and fragmented databases are no longer capable of addressing the complexities of modern economies. Instead, digital ecosystems employing blockchain, artificial intelligence (AI), and cloud-based accounting are redefining the management of tax information and inter-institutional coordination (Beigi Siassal et al., 2024). In parallel, tax culture—defined as the set of societal values and moral norms related to taxation—plays a crucial role in public acceptance of tax policies (Nerré, 2008; Runiawati & Irawati, 2017).

Institutional coordination forms the backbone of any tax ecosystem, facilitating the exchange of financial data among key organizations such as tax authorities, central banks, and land registration offices. Studies indicate that the absence of such coordination often leads to data asymmetry and inefficiencies in enforcement (Entezari, 2023; Miles & Morrison, 2020). A coordinated institutional structure enhances not only administrative efficiency but also trust in the fairness of the system. Moreover, digital technologies now serve as the operational enabler of this coordination. Blockchain-based transaction systems, for instance, ensure immutability of data, while AI algorithms detect speculative trading patterns and fraudulent behaviors (Duan et al., 2023; Leontes, 2024).

At the same time, the behavioral dimension—tax culture—cannot be overlooked. Scholars have long argued that effective tax governance depends as much on social trust and moral reasoning as on institutional enforcement (Khadem et al., 2015; Salehi et al., 2014). In countries with weak tax culture, individuals perceive taxation primarily as a loss rather than as a contribution to collective welfare. Research in Indonesia, for example, found that improving taxpayers' awareness and digital transparency significantly boosted voluntary compliance (Runiawati & Irawati, 2017). Similarly, (Amalia, 2020) emphasized that political connections and lack of transparency can distort corporate tax behavior, underlining the need for regulatory integrity.

In the Iranian context, these challenges are particularly acute. The 2024 CGT legislation introduced progressive tax rates ranging from 10% to 40% on asset gains, aiming to discourage speculative trading in real estate, gold, and foreign exchange. However, implementation faces obstacles, including fragmented data infrastructures, limited digitalization (only about 40% of transactions recorded electronically), and public skepticism toward taxation. The study by (Beigi Siassal et al., 2024) indicates that integrating intellectual capital and tax management practices can improve corporate adaptability and compliance, suggesting the need for an ecosystemic approach.

In addition, financial characteristics such as capital intensity, profitability, and leverage have been consistently linked with aggressive tax avoidance behaviors (Purwantoro & Suhartono, 2024; Sulaeman, 2024; Tarigan, 2023). Research has shown

that firms with higher capital intensity and debt ratios tend to engage more in tax avoidance strategies, especially in environments with weak enforcement and poor inter-agency communication. Yet, the presence of digital oversight mechanisms and transparent institutional frameworks can mitigate such tendencies (Sailendra, 2023; Surifah, 2023).

Conceptually, this research draws on three interrelated perspectives: (1) the theory of institutional ecosystems, which underscores the need for systemic coordination between organizations for efficient policy execution (Miles & Morrison, 2020); (2) the digital transformation paradigm, which posits that technological innovation enhances governance performance (Leontes, 2024); and (3) the theory of tax culture, which highlights the role of societal attitudes and moral behavior in sustaining tax compliance (Nerré, 2008). By synthesizing these frameworks, this study develops an integrated accounting ecosystem model for CGT in Iran that combines institutional coordination, digital technologies, and tax culture into a unified operational system.

The main objective of this study is to design and validate an integrated accounting ecosystem model that enhances the effectiveness, transparency, and social acceptance of Capital Gains Tax implementation in Iran by combining institutional, technological, and cultural mechanisms.

Methods and Materials

This research employed an applied mixed-methods exploratory sequential design. The qualitative phase aimed to identify the core components of the accounting ecosystem through semi-structured interviews with 70 experts, including tax administrators, academics, and financial auditors. Interview data were analyzed using three-stage coding (open, axial, and selective) through MAXQDA, yielding 150 initial codes, 25 sub-themes, and 3 main dimensions (institutional coordination, digital technology, and tax culture).

The quantitative phase involved a structured questionnaire comprising 35 items across seven dimensions, distributed among 500 economic actors (including taxpayers, financial professionals, and investors). The questionnaire used a five-point Likert scale and was validated through exploratory and confirmatory factor analyses (EFA, CFA) and reliability tests (Cronbach's $\alpha > 0.80$).

Data were analyzed using SPSS, AMOS, and SmartPLS to test the hypothesized structural model. Structural Equation Modeling (SEM) assessed both direct and mediating effects. Finally, an agent-based simulation using AnyLogic was conducted to predict behavioral changes in asset trading and revenue outcomes under different policy scenarios.

Findings

Qualitative results revealed three primary themes shaping CGT effectiveness:

1. **Institutional Coordination:** Experts emphasized the need for real-time data exchange between tax authorities, the central bank, and land registration entities to overcome fragmentation.
2. **Digital Technology:** Participants highlighted blockchain, ERP systems, and AI algorithms as essential for ensuring transaction traceability and automated gain calculations.
3. **Tax Culture:** Interviewees underscored the importance of public education, perceived fairness, and awareness campaigns to enhance social acceptance.

Quantitative findings confirmed the strong relationships hypothesized in the model. Institutional coordination had a significant positive effect on tax transparency ($\beta = 0.75$, $p < 0.001$), digital technology significantly improved accounting efficiency ($\beta = 0.68$, $p < 0.001$), and tax culture showed a positive effect on social acceptance ($\beta = 0.60$, $p < 0.001$).

Transparency and social acceptance acted as mediators between the accounting ecosystem and CGT effectiveness, collectively explaining 85% of the model's variance ($R^2 = 0.85$).

Goodness-of-fit indices supported model validity ($\chi^2/df = 1.7$, GFI = 0.96, RMSEA = 0.05). Simulation results demonstrated that under full ecosystem integration, speculative trading declined by approximately 50%, while tax revenues increased by 30%. This indicates that institutional and technological coherence significantly boosts both efficiency and equity outcomes.

Discussion and Conclusion

The results demonstrate that the integration of institutional, technological, and cultural dimensions within an accounting ecosystem substantially enhances the implementation effectiveness of Capital Gains Tax. The finding that institutional coordination has the highest direct effect underscores that systemic coherence among key entities—such as the Tax Affairs Organization, the Central Bank, and land registries—is the foundation of tax transparency. Without synchronized data systems, even the most advanced technologies cannot function optimally. The study's evidence suggests that establishing a unified digital data-sharing platform is a prerequisite for effective CGT enforcement.

The strong influence of digital technology highlights its transformative power in reshaping fiscal governance. Blockchain ensures immutable recordkeeping, reducing opportunities for manipulation, while artificial intelligence facilitates automated detection of speculative or fraudulent activities. These technologies not only improve administrative efficiency but also build public trust by minimizing human error and subjective decision-making. In essence, the digitalization of accounting processes converts taxation from a reactive, manual process into a proactive, intelligent system.

The significance of tax culture as a mediating factor reveals that technological and institutional innovations must be accompanied by behavioral adaptation. Public resistance to taxation in emerging economies often stems from mistrust and perceived inequity. Therefore, tax reforms must include educational programs, transparent communication, and participatory governance mechanisms. A culture of compliance cannot be legislated—it must be cultivated through sustained engagement and social trust-building.

From a policy perspective, this model contributes to addressing long-standing structural challenges in Iran's fiscal system. The dominance of oil revenues has historically weakened the incentive to develop robust domestic taxation mechanisms. The proposed accounting ecosystem model offers a roadmap for diversifying revenue sources and reducing dependence on volatile external income. By promoting digital integration and moral accountability, it aligns Iran's fiscal modernization efforts with global trends toward smart governance.

Furthermore, the predictive simulation results demonstrate tangible economic benefits. The projected 50% reduction in speculative activities indicates that CGT, when embedded within a coordinated digital ecosystem, can stabilize asset markets and redirect investment toward productive sectors. This dual effect—curbing unproductive speculation while enhancing state revenues—embodies the principle of vertical equity in taxation.

Overall, the study bridges the theoretical gap between tax culture, institutional coordination, and digital transformation. It reaffirms that CGT effectiveness is not a purely fiscal issue but a socio-technical challenge requiring systemic coherence. Policymakers should thus view taxation as part of a broader digital governance ecosystem rather than a standalone economic tool.

In conclusion, this study presents an integrated accounting ecosystem model that provides both conceptual and practical foundations for enhancing the efficiency, transparency, and fairness of Capital Gains Tax implementation in Iran. By aligning

institutional processes, leveraging digital innovations, and nurturing a culture of fiscal responsibility, the model offers a sustainable pathway toward tax justice and economic resilience. The results highlight that CGT, when embedded in a digitally enabled and socially trusted ecosystem, can evolve from a controversial reform into a catalyst for equitable and sustainable development.

Authors' Contributions

Authors equally contributed to this article.

Acknowledgments

Authors thank all participants who participate in this study.

Declaration of Interest

The authors report no conflict of interest.

Funding

According to the authors, this article has no financial support.

Ethical Considerations

All procedures performed in this study were under the ethical standards.

طراحی مدل اکوسیستم حسابداری برای مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) در ایران: رویکرد یکپارچه مبتنی بر هماهنگی نهادی، فناوری دیجیتال و فرهنگ مالیاتی

تاریخچه مقاله

تاریخ دریافت: ۲۰ تیر ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۸ آبان ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴ آبان ۱۴۰۴

تاریخ چاپ اولیه: ۱۵ آبان ۱۴۰۴

تاریخ چاپ نهایی: ۱ تیر ۱۴۰۵

۱. سیامک رحیمی نژاد*، گروه مدیریت، واحد الکترونیکی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. ایمیل: www.siamakrahiminejad1347@gmail.com (نویسنده مسئول)

چکیده

هدف پژوهش، طراحی مدل اکوسیستم حسابداری یکپارچه برای اجرای اثربخش مالیات بر عایدی سرمایه در ایران از طریق ادغام هماهنگی نهادی، فناوری‌های دیجیتال و فرهنگ مالیاتی است. این پژوهش از نوع کاربردی و با رویکرد ترکیبی اکتشافی متوالی انجام شد. در مرحله کیفی، ۷۰ مصاحبه نیمه‌ساختارمند با خبرگان مالیاتی، حسابداران و مدیران انجام شد و

داده‌ها با روش کدگذاری سه‌مرحله‌ای در نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شدند. در مرحله کمی، داده‌های حاصل از پرسشنامه ۳۵ گویه‌ای با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای از ۵۰۰ فعال اقتصادی جمع‌آوری و با نرم‌افزارهای SPSS، AMOS و PLS-SEM تحلیل گردید. شاخص‌های برازش مدل شامل $\chi^2/df=1.7$ ، $GFI=0.96$ و $R^2=0.85$ بودند و شبیه‌سازی با AnyLogic برای سناریوهای اجرا انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که هماهنگی نهادی ($\beta=0.75$)، فناوری دیجیتال ($\beta=0.68$) و فرهنگ مالیاتی ($\beta=0.60$) به‌طور معناداری بر اثربخشی CGT اثر گذارند و در مجموع ۸۵ درصد از واریانس مدل را تبیین می‌کنند. همچنین، شفافیت مالیاتی و پذیرش اجتماعی نقش میانجی بین اکوسیستم حسابداری و کارایی CGT دارند. نتایج شبیه‌سازی حاکی از کاهش ۵۰ درصدی سوداگری و افزایش ۳۰ درصدی درآمدهای مالیاتی در سناریوی بهینه بود. مدل طراحی شده نشان می‌دهد که موفقیت CGT در ایران تنها با اصلاحات قانونی حاصل نمی‌شود، بلکه نیازمند تحول نهادی، فناورانه و فرهنگی است. هماهنگی داده‌ها میان نهادها، استفاده از فناوری‌های نوین مانند بلاکچین و هوش مصنوعی، و آموزش عمومی برای ارتقای فرهنگ مالیاتی، پیش‌شرط‌های اجرای موفق این نظام هستند. اجرای این مدل می‌تواند عدالت مالیاتی، شفافیت و پایداری اقتصادی را افزایش دهد.

کلیدواژه‌ها: مالیات بر عایدی سرمایه، اکوسیستم حسابداری، شفافیت مالیاتی، بلاکچین، هوش مصنوعی، عدالت مالیاتی، سوداگری

نسخه استناددهی: رحیمی نژاد، سیامک. (۱۴۰۵). طراحی مدل اکوسیستم حسابداری برای مالیات بر عایدی سرمایه (CGT) در ایران: رویکرد یکپارچه مبتنی بر هماهنگی نهادی، فناوری دیجیتال و فرهنگ مالیاتی. *حسابداری، امور مالی و هوش محاسباتی*، ۴(۲)، ۱۵-۱.

در دهه‌های اخیر، نظام‌های مالیاتی در سراسر جهان با چالش‌های پیچیده‌ای چون فرار مالیاتی، اجتناب مالیاتی، تغییرات فناورانه و فشارهای ناشی از جهانی‌سازی مواجه شده‌اند. یکی از حوزه‌های مهم در این میان، مالیات بر عایدی سرمایه است که نقش کلیدی در بازتوزیع ثروت، کنترل سوداگری و تأمین منابع پایدار برای دولت‌ها دارد (Agarwal et al., 2020). در کشورهای در حال توسعه مانند ایران و اندونزی، طراحی اکوسیستم‌های مالیاتی کارآمد برای اجرای این نوع مالیات مستلزم درک عمیق از روابط بین فرهنگ مالیاتی، سرمایه فکری، شفافیت مالی و توان فناورانه است (Nerré, 2008; Runiawati & Irawati, 2017).

مفهوم «اکوسیستم مالیاتی» در چارچوب جدید سیاست‌گذاری مالی، از ایده اکوسیستم‌های دانشی و کارآفرینی اقتباس شده است و بر تعامل میان نهادها، فناوری‌ها و فرهنگ مالیاتی تأکید دارد (Entezari, 2023; Eslambolchi et al., 2022). این رویکرد، نظام مالیاتی را به عنوان شبکه‌ای پویا از بازیگران شامل دولت، نهادهای مالی، شرکت‌ها، حسابداران و شهروندان در نظر می‌گیرد که در فرآیند خلق ارزش، تبادل داده و تصمیم‌گیری مالی نقش دارند (Miles & Morrison, 2020). در چنین سیستمی، عدالت مالیاتی و انطباق رفتاری مودیان نه صرفاً از طریق قانون بلکه از طریق اعتماد نهادی و فرهنگ پرداخت مالیات تقویت می‌شود (Salehi et al., 2014).

پژوهش‌های اخیر در ادبیات جهانی نشان می‌دهد که سرمایه فکری و اجتماعی نقش مهمی در بهبود رفتار مالیاتی و کاهش اجتناب مالیاتی دارند (Chandra, 2021; Sailendra, 2023). از منظر نظری، سرمایه فکری به عنوان مجموعه‌ای از دانش، مهارت، روابط و ساختارهای سازمانی، بستر یادگیری و نوآوری را در شرکت‌ها فراهم می‌کند و به تبع آن می‌تواند در شفاف‌سازی فرآیندهای حسابداری و مالیاتی مؤثر باشد (Surifah, 2023). یافته‌های پژوهش‌های اخیر در ایران نیز نشان داده‌اند که سرمایه فکری از طریق تقویت انعطاف‌پذیری مالی و کاهش انگیزه‌های اجتناب مالیاتی، به پایداری عملکرد مالی شرکت‌ها کمک می‌کند (Beigi Siassal et al., 2024).

از سوی دیگر، فناوری‌های دیجیتال نظیر بلاکچین و هوش مصنوعی، در حال تغییر پارادایم سنتی حسابداری و مالیات‌ستانی هستند. پژوهش (Leontes, 2024) نشان داد که تحول دیجیتال از طریق تقویت ظرفیت انسانی و کارایی سازمانی، می‌تواند بر انطباق مالیاتی و شفافیت داده‌ها اثرگذار باشد. به همین ترتیب، مطالعات کارآفرینی و توسعه سازمانی در چین و اندونزی بیان می‌کنند که اکوسیستم‌های دیجیتال و رهبری توانمندساز، میان سرمایه ارتباطی و عملکرد نوآورانه شرکت‌ها پیوند ایجاد می‌کنند (Duan et al., 2023; Putri, 2024). در نتیجه، می‌توان استدلال کرد که یک اکوسیستم حسابداری دیجیتال که فناوری‌های نوین را با ساختارهای نهادی و فرهنگی ترکیب کند، بستر اجرای موفق مالیات بر عایدی سرمایه را فراهم می‌سازد.

مطالعات تجربی در حوزه مالیات بر عایدی سرمایه نیز به اثر عوامل اقتصادی و سازمانی بر اجتناب یا فرار مالیاتی پرداخته‌اند. پژوهش (Agarwal et al., 2020) نشان داد که مالیات بر عایدی سرمایه در بازار مسکن می‌تواند رفتار سرمایه‌گذاران را تغییر دهد و نرخ سوداگری را کاهش دهد، به شرطی که نظام حسابداری شفاف و قابل اعتماد باشد. همچنین، تحقیق (Purwanto & Suhartono, 2024) بیان می‌کند که متغیرهایی چون نقدشوندگی، سودآوری و شدت سرمایه بر پرخاشگری مالیاتی تأثیر معناداری دارند، و بهبود این شاخص‌ها می‌تواند منجر به کاهش اجتناب مالیاتی شود. در همین راستا، (Sulaeman, 2024) نیز تأکید دارد که شدت سرمایه و اهرم مالی به‌عنوان متغیرهای کلیدی، ارتباط مستقیمی با تمایل شرکت‌ها به اجتناب مالیاتی دارند.

از بعد فرهنگی، مطالعات متعددی به تأثیر فرهنگ مالیاتی بر تمکین داوطلبانه مالیات اشاره کرده‌اند. (Nerré, 2008) مفهوم «فرهنگ مالیاتی» را به عنوان هسته مرکزی سیاست مالیاتی معرفی کرده و نشان داده است که تفاوت‌های فرهنگی در نگرش به مالیات، بر رفتار مودیان اثر مستقیم دارد. در پژوهشی دیگر، (Runiawati & Irawati, 2017) با بررسی موردی اندونزی، نتیجه گرفت که تغییر فرهنگ مالیاتی از طریق آموزش، شفافیت و اصلاح فرآیندها می‌تواند منجر به افزایش درآمد مالیاتی شود. در ایران نیز یافته‌های (Salehi et al., 2014) نشان دادند که عوامل فرهنگی همچون اعتماد به دولت، درک عدالت مالیاتی و تجربه تاریخی پرداخت مالیات، بر میزان تمکین تأثیرگذارند. از منظر اخلاق مالیاتی، مطالعاتی مانند (Khadem et al., 2015) با بررسی رفتار اخلاقی مودیان از منظر پسمادرن، بیان کرده‌اند که ارزش‌های اخلاقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در تصمیم‌گیری‌های مالیاتی نقش فزاینده‌ای دارند. این یافته‌ها تأکید می‌کنند که بدون تقویت ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی، حتی نظام‌های فناورانه نیز در جلوگیری از

فرار مالیاتی ناکارآمد خواهند بود. در همین زمینه، پژوهش (Amalia, 2020) نشان داد که ارتباطات سیاسی شرکت‌ها می‌تواند بر میزان اجتناب مالیاتی تأثیرگذار باشد و در صورت نبود نظارت شفاف، زمینه‌ساز فساد مالیاتی گردد.

در سطح کلان، توسعه اکوسیستم‌های مالیاتی نیازمند هم‌راستایی میان نهادهای اقتصادی، چارچوب‌های قانونی و ظرفیت‌های فناورانه است. (Miles & Morrison, 2020) بیان می‌کند که اکوسیستم‌های اقتصادی در مناطق روستایی و در حال توسعه زمانی پایدار خواهند بود که رهبری اثربخش و همکاری بین نهادهای وجود داشته باشد. این دیدگاه با نتایج پژوهش (Entezari, 2023) همخوان است که بر اهمیت تعامل میان دانشگاه، صنعت و دولت در شکل‌گیری اکوسیستم‌های دانش‌بنیان و اشتغال فارغ‌التحصیلان تأکید می‌کند. در واقع، همکاری نهادی عامل کلیدی در انتقال دانش، شفافیت داده‌ها و هماهنگی سیاست‌های مالیاتی است.

از سوی دیگر، پژوهش (Eslambolchi et al., 2022) در توسعه اکوسیستم مربیان کارآفرینی نشان داد که نظام‌های حمایتی و ساختارهای توانمندسازی می‌توانند فرآیند یادگیری و پذیرش تغییر را تسهیل کنند. بر همین اساس، در اکوسیستم حسابداری نیز نهادهای واسطه‌گر مانند انجمن‌های حسابداران، مؤسسات آموزشی و شرکت‌های فناوری مالی نقش تسهیل‌کننده در انتقال دانش مالیاتی دارند.

در حوزه اجتناب مالیاتی، مطالعات متعدد تأکید کرده‌اند که عوامل مالی همچون شدت سرمایه، نقدشوندگی و اهرم مالی، در کنار متغیرهای فرهنگی و فناورانه، رفتار مالیاتی شرکت‌ها را شکل می‌دهند (Purwantoro & Suhartono, 2024; Sulaeman, 2024; Tarigan, 2023). این پژوهش‌ها نشان می‌دهند که شرکت‌های دارای سرمایه‌گذاری سنگین یا بدهی بالا معمولاً تمایل بیشتری به اجتناب مالیاتی دارند تا جریان نقدی خود را حفظ کنند. از طرفی، در شرکت‌هایی که از سرمایه فکری بالاتر برخوردارند، تمایل به رفتارهای پرخطر مالیاتی کمتر مشاهده می‌شود زیرا تمرکز آن‌ها بر پایداری بلندمدت است (Sailendra, 2023; Surifah, 2023).

از دیدگاه تطبیقی، نظام‌های مالیاتی موفق در کشورهای توسعه‌یافته با تکیه بر دیجیتالی‌سازی و فرهنگ پاسخگویی توانسته‌اند میزان تمکین را افزایش دهند. پژوهش (Leontes, 2024) نشان می‌دهد که پارادایم‌های دیجیتال جدید باعث ارتقای سرمایه انسانی و شفافیت در محیط‌های کاری شده‌اند و این امر می‌تواند در زمینه مالیات نیز مصداق داشته باشد. در چنین شرایطی، دیجیتالی شدن حسابداری، استفاده از فناوری‌های ابری و داده‌کاوی مالیاتی، به دولت‌ها کمک می‌کند تا با دقت و سرعت بیشتری عایدی‌های سرمایه‌ای را رصد و کنترل کنند (Beigi Siassal et al., 2024).

از سوی دیگر، (Chandra, 2021) بر نقش سرمایه اجتماعی در ارتقای تعاملات انسانی در سازمان‌های چابک تأکید می‌کند. این مفهوم در بستر مالیاتی نیز قابل تعمیم است؛ جایی که تعامل میان حسابداران، ممیزان و مودیان می‌تواند از طریق سرمایه اجتماعی تقویت شود و منجر به افزایش اعتماد و کاهش مقاومت اجتماعی در برابر مالیات گردد. بر این اساس، می‌توان گفت که اجرای موفق مالیات بر عایدی سرمایه نیازمند درک سیستماتیک از اکوسیستم حسابداری است؛ اکوسیستمی که در آن نهادهای مالی، فناوری‌های نوین، سرمایه فکری و فرهنگ مالیاتی در تعامل مداوم برای افزایش شفافیت، کاهش اجتناب مالیاتی و تقویت عدالت اقتصادی عمل می‌کنند (Miles & Morrison, 2020; Nerré, 2008; Salehi et al., 2014).

در نهایت، با توجه به چالش‌های موجود در نظام مالیاتی ایران—از جمله پراکندگی داده‌ها، ضعف در هماهنگی نهادی، مقاومت فرهنگی و محدودیت‌های فناورانه—ضرورت طراحی مدل اکوسیستم حسابداری برای مالیات بر عایدی سرمایه بیش از پیش احساس می‌شود. چنین مدلی می‌تواند بر پایه هم‌افزایی میان سه محور اصلی یعنی هماهنگی نهادی، تحول دیجیتال و ارتقای فرهنگ مالیاتی بنا گردد تا ضمن افزایش شفافیت، به عدالت مالیاتی و پایداری اقتصادی کمک کند (Entezari, 2023; Leontes, 2024; Sulaeman, 2024).

هدف این مطالعه، طراحی مدل اکوسیستم حسابداری برای مالیات بر عایدی سرمایه در ایران با تأکید بر نقش هماهنگی نهادی، فناوری‌های دیجیتال و فرهنگ مالیاتی است تا چارچوبی بومی و کارآمد برای بهبود شفافیت و عدالت مالیاتی ارائه دهد.

پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی با رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) از نوع اکتشافی متوالی است که ابتدا مرحله کیفی برای شناسایی ابعاد اصلی اکوسیستم حسابداری CGT انجام شد و سپس یافته‌های آن به مرحله کمی انتقال یافت تا مدل مفهومی از طریق داده‌های میدانی آزمون شود، و این رویکرد اجازه می‌دهد تا مدل بومی و مبتنی بر واقعیت‌های ایران طراحی شود.

جامعه آماری شامل سه گروه اصلی بود: خبرگان مالیاتی و حسابداری (۲۵۰ نفر، شامل مدیران سازمان امور مالیاتی و اساتید دانشگاه)، فعالان اقتصادی در بازارهای دارایی (۱۵۰۰ نفر، شامل معامله‌گران مسکن، طلا، خودرو و ارز)، و کاربران سامانه مودیان مالیاتی (۷۰۰ نفر، بر اساس داده‌های سازمان امور مالیاتی ایران، ۱۴۰۴). حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و با سطح اطمینان ۹۵ درصد، خطای مجاز ۴.۵ درصد و واریانس ۰.۵ محاسبه شد که حداقل ۴۷۴ نفر مورد نیاز بود، اما با احتساب داده‌های ناقص، حجم نمونه نهایی ۵۰۰ نفر انتخاب گردید. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی هدفمند تا اشباع نظری (۷۰ خبره) و در بخش کمی خوشه‌ای تصادفی بود تا نمایندگی جامعه را تضمین کند. داده‌ها در مرحله کیفی از طریق مصاحبه نیمه‌ساختارمند با ۷۰ خبره جمع‌آوری شد که پرسش‌ها بر مؤلفه‌های اکوسیستم، موانع اجرایی و نقش فناوری تمرکز داشتند، و در مرحله کمی از پرسشنامه ساخت‌یافته با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای استفاده شد که طی ۱۲ هفته به‌صورت میدانی و آنلاین توزیع گردید.

گردآوری مصاحبه‌ها با استفاده از پروتکل استاندارد انجام شد، که شامل انتخاب خبرگان بر اساس تخصص (حداقل ۱۰ سال تجربه در مالیات یا حسابداری) و انجام مصاحبه‌های رو در رو یا مجازی بود، و هر مصاحبه ۴۵-۶۰ دقیقه طول کشید تا عمق اطلاعات افزایش یابد. برای پرسشنامه، توزیع میدانی در شهرهای تهران، اصفهان و مشهد و آنلاین از طریق سامانه مودیان انجام شد، با نرخ پاسخ ۸۵ درصد.

ابزار کیفی مصاحبه نیمه‌ساختارمند با ۱۲ پرسش باز بود، و ابزار کمی پرسشنامه ۳۵ گویه‌ای در ۷ بخش که نسخه مقدماتی آن توسط ۱۲ متخصص اصلاح شد. سوالات مصاحبه شامل موارد زیر بود و بر اساس مدل‌های کیفی کوربین و اشتراوس (۲۰۱۵) طراحی شد:

جدول ۱. پرسش‌های مصاحبه

شماره	پرسش مصاحبه
۱	مؤلفه‌های کلیدی اکوسیستم حسابداری برای اجرای CGT در ایران چیست؟
۲	چه چالش‌های نهادی در اجرای CGT وجود دارد؟
۳	نقش فناوری‌های نوین مانند بلاکچین در شفافیت CGT چگونه است؟
۴	چگونه فرهنگ مالیاتی پذیرش CGT را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟
۵	پیشنهاد‌های شما برای یکپارچگی داده‌ها میان نهادها چیست؟
۶	چگونه می‌توان عایدی واقعی و تورمی را تمایز داد؟
۷	نقش هوش مصنوعی در شناسایی سوداگری چیست؟
۸	چالش‌های اجتماعی و فرهنگی CGT در ایران چیست؟
۹	چگونه آموزش عمومی می‌تواند پذیرش را افزایش دهد؟
۱۰	پیشنهاد‌های اجرایی برای مدل اکوسیستم چیست؟
۱۱	نقش بانک مرکزی و ثبت اسناد در اکوسیستم چیست؟
۱۲	چگونه شفافیت می‌تواند فرار مالیاتی را کاهش دهد؟

پرسشنامه با مقیاس لیکرت پنج‌درجه‌ای (۱=کاملاً مخالف، ۵=کاملاً موافق) طراحی شد، بر اساس مدل‌های استاندارد و ابعاد و گویه‌ها به شرح زیر است:

جدول ۲. گویه‌های پرسشنامه

مقیاس	بعد	گویه
۱-۵	هماهنگی نهادی	سازمان امور مالیاتی و بانک مرکزی داده‌ها را یکپارچه تبادل می‌کنند.
۱-۵	هماهنگی نهادی	ثبت اسناد معاملات را به‌موقع به سامانه مودیان ارسال می‌کند.
۱-۵	هماهنگی نهادی	بورس اوراق بهادار در اجرای CGT همکاری می‌کند.

۱-۵	فناوری دیجیتال	بلاکچین برای ثبت غیرقابل تحریف معاملات مفید است.
۱-۵	فناوری دیجیتال	هوش مصنوعی الگوهای سوداگری را شناسایی می کند.
۱-۵	فناوری دیجیتال	سامانه های ERP محاسبات عایدی را اتوماتیک می کند.
۱-۵	فرهنگ مالیاتی	آموزش عمومی پذیرش CGT را افزایش می دهد.
۱-۵	فرهنگ مالیاتی	درک عدالت مالیاتی تمایل به پرداخت را بالا می برد.
۱-۵	فرهنگ مالیاتی	اطلاع رسانی مزایای CGT مقاومت را کاهش می دهد.
۱-۵	شفافیت مالیاتی	سامانه مودیان داده ها را دقیق ثبت می کند.
۱-۵	شفافیت مالیاتی	رهگیری تراکنش ها آسان است.
۱-۵	شفافیت مالیاتی	دسترسی به سوابق مالیاتی ساده است.
۱-۵	پذیرش اجتماعی	به نظام CGT اعتماد دارم.
۱-۵	پذیرش اجتماعی	CGT عدالت اقتصادی را افزایش می دهد.
۱-۵	پذیرش اجتماعی	تمایل به همکاری با نهادهای مالیاتی دارم.
۱-۵	اثربخشی CGT	CGT سوداگری را کاهش می دهد.
۱-۵	اثربخشی CGT	CGT درآمدهای مالیاتی را افزایش می دهد.
۱-۵	اثربخشی CGT	CGT رشد اقتصادی را تقویت می کند.
۱-۵	سوداگری	معاملات مکرر دارایی ها در کمتر از یک سال انجام می دهم.
۱-۵	سوداگری	انگیزه خرید دارایی سود کوتاه مدت است.
۱-۵	سوداگری	تمایل به گزارش رسمی معاملات ندارم.

داده های کیفی جهت ساخت پرسشنامه با روش کدگذاری سه مرحله ای در نرم افزار MAXQDA تحلیل شدند و در ادامه در مرحله کمی، داده های حاصل از پرسشنامه ۳۵ گویه ای با مقیاس لیکرت پنج درجه ای از ۵۰۰ فعال اقتصادی جمع آوری و با نرم افزارهای SPSS، AMOS و PLS-SEM تحلیل گردید.

یافته ها

یافته های کیفی سه تم اصلی را شناسایی کرد: هماهنگی نهادی (فقدان تبادل داده)، فناوری (نیاز به بلاکچین و AI)، و فرهنگ (آموزش برای پذیرش)، که با تحلیل محتوایی MAXQDA و کاپای ۰.۸۲ تأیید شد. یافته های کمی نشان داد میانگین شفافیت ۳.۹، پذیرش ۳.۶ و اثربخشی ۴.۱ است، و SEM با β هماهنگی = ۰.۷۵ ($p < ۰.۰۰۱$)، β فناوری = ۰.۶۸ ($p < ۰.۰۰۱$)، β فرهنگ = ۰.۶۰ ($p < ۰.۰۰۱$)، $R^2 = ۰.۸۵$ را تبیین کرد، و شبیه سازی AnyLogic کاهش ۵۰ درصدی سوداگری را پیش بینی کرد.

جدول ۳. نتایج تحلیل عاملی و تحلیل مسیر

متغیر	میانگین	انحراف معیار	بار عاملی (CFA)	
هماهنگی نهادی	۴.۱	۰.۸	۰.۷۶	
فناوری دیجیتال	۳.۸	۰.۹	۰.۷۰	
فرهنگ مالیاتی	۳.۶	۱.۰	۰.۶۵	
شفافیت مالیاتی	۳.۹	۰.۷	۰.۷۸	
پذیرش اجتماعی	۳.۶	۰.۹	۰.۷۲	
اثربخشی CGT	۴.۱	۰.۸	۰.۸۰	
مسیر مدل	ضریب مسیر (β)	t-value	p-value	R²
اکوسیستم → شفافیت	۰.۷۵	۱۲.۵	<۰.۰۰۱	۰.۵۶
شفافیت → اثربخشی	۰.۵۸	۹.۸	<۰.۰۰۱	۰.۸۵
اکوسیستم → پذیرش	۰.۶۸	۱۱.۲	<۰.۰۰۱	۰.۴۶
پذیرش → اثربخشی	۰.۵۰	۸.۵	<۰.۰۰۱	-
اکوسیستم → اثربخشی (غیرمستقیم)	۰.۳۸	۷.۳	<۰.۰۰۱	-

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۳، میانگین مؤلفه‌های مدل اکوسیستم حسابداری نشان می‌دهد که «هماهنگی نهادی» و «اثربخشی مالیات بر عایدی سرمایه (CGT)» با میانگین ۴.۱ و بار عاملی به ترتیب ۰.۷۶ و ۰.۸۰ بالاترین مقادیر را در بین متغیرها دارند، که بیانگر اهمیت بالای این دو سازه در ساختار مدل است. پس از آن، «شفافیت مالیاتی» با میانگین ۳.۹ و بار عاملی ۰.۷۸ و «فناوری دیجیتال» با میانگین ۳.۸ و بار عاملی ۰.۷۰ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. همچنین «پذیرش اجتماعی» با میانگین ۳.۶ و بار عاملی ۰.۷۲ و «فرهنگ مالیاتی» با میانگین ۳.۶ و بار عاملی ۰.۶۵ کمترین مقادیر نسبی را دارند. در بخش مسیرهای مدل، ضریب مسیر اکوسیستم حسابداری بر شفافیت مالیاتی برابر با ۰.۷۵ با مقدار $t=12.5$ و سطح معناداری کمتر از ۰.۰۰۱ گزارش شده است که نشان‌دهنده تأثیر بسیار قوی و معنادار هماهنگی نهادی و فناوری بر شفافیت است. همچنین شفافیت مالیاتی بر اثربخشی CGT با ضریب ۰.۵۸ و مقدار $t=9.8$ و سطح معناداری $p<0.001$ تأثیر مثبت دارد و توانسته است مقدار R^2 را تا ۰.۸۵ افزایش دهد که بیانگر تبیین بالای واریانس مدل است. مسیر اکوسیستم به پذیرش اجتماعی نیز با ضریب ۰.۶۸ ($t=11.2, p<0.001$) و پذیرش به اثربخشی با ضریب ۰.۵۰ ($t=8.5, p<0.001$) تأیید شدند. همچنین اثر غیرمستقیم اکوسیستم حسابداری بر اثربخشی CGT برابر با $\beta=0.38$ و معنادار در سطح $p<0.001$ است که بیانگر نقش میانجی شفافیت و پذیرش اجتماعی در این رابطه می‌باشد.

جدول ۴. نتایج فرضیات

فرضیه	Z (برای میانجی)	p-value	t-value	β	مسیر	نتیجه
۱	-	<0.001	۱۲.۵	۰.۷۵	هماهنگی → شفافیت	تأیید
۲	-	<0.001	۱۱.۲	۰.۶۸	فناوری → کارایی	تأیید
۳	۴.۱ (<0.001)	-	-	-	فرهنگ (میانجی)	تأیید
۴	-	<0.001	۹.۸	۰.۵۸	شفافیت → کاهش سوداگری	تأیید
۵	-	<0.001	۸.۵	۰.۵۰	پذیرش → اثربخشی	تأیید
۶	-	<0.001	-	۰.۳۸	اکوسیستم → اثربخشی (غیرمستقیم)	تأیید

نتایج ارائه شده در جدول ۴ فرضیات پژوهش را به‌طور کامل تأیید می‌کند. طبق یافته‌ها، مسیر «هماهنگی نهادی → شفافیت مالیاتی» با ضریب $\beta=0.75$ و $t=12.5$ در سطح معناداری کمتر از ۰.۰۰۱ تأیید شده است که فرضیه اول پژوهش را تأیید می‌کند. مسیر دوم یعنی «فناوری دیجیتال → کارایی اکوسیستم» نیز با ضریب $\beta=0.68$ و $t=11.2$ و سطح معناداری $p<0.001$ مورد تأیید قرار گرفته است. فرضیه سوم که نقش میانجی «فرهنگ مالیاتی» را بررسی می‌کرد با مقدار آماره $Z=4.1$ و سطح معناداری کمتر از ۰.۰۰۱ مورد تأیید قرار گرفت و نشان داد فرهنگ مالیاتی نقش میانجی معناداری در افزایش پذیرش اجتماعی دارد. فرضیه چهارم یعنی «شفافیت مالیاتی → کاهش سوداگری» با $\beta=0.58$ و $t=9.8$ در سطح $p<0.001$ تأیید شد که تأثیر مثبت شفافیت بر کنترل معاملات غیرمولد را نشان می‌دهد. همچنین فرضیه پنجم «پذیرش اجتماعی → اثربخشی CGT» با $\beta=0.50$ و $t=8.5$ تأیید شد و در نهایت، فرضیه ششم که اثر غیرمستقیم «اکوسیستم حسابداری → اثربخشی CGT» را بررسی می‌کرد نیز با ضریب $\beta=0.38$ و سطح معناداری $p<0.001$ تأیید گردید. این نتایج نشان می‌دهد که تمامی مسیرهای پیشنهادی مدل پژوهش از پشتیبانی آماری قوی برخوردار بوده و مدل نهایی از برازش مطلوب و اعتبار تجربی بالایی برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش نشان داد که سه مؤلفه‌ی کلیدی هماهنگی نهادی، فناوری‌های دیجیتال و فرهنگ مالیاتی، به‌عنوان ارکان اصلی اکوسیستم حسابداری، نقش تعیین‌کننده‌ای در اثربخشی اجرای مالیات بر عایدی سرمایه در ایران دارند. تحلیل مدل معادلات ساختاری (PLS-SEM) نشان داد که هماهنگی نهادی بیشترین اثر مستقیم را بر شفافیت مالیاتی دارد ($\beta=0.75$)، فناوری‌های دیجیتال در مرتبه دوم ($\beta=0.68$) و فرهنگ مالیاتی در جایگاه سوم ($\beta=0.60$) قرار دارد. همچنین متغیرهای میانجی شفافیت و

پذیرش اجتماعی توانستند رابطه‌ی غیرمستقیم بین اکوسیستم حسابداری و اثربخشی CGT را تبیین کنند. این نتایج نشان می‌دهد که موفقیت مالیات بر عایدی سرمایه صرفاً به اصلاحات قانونی وابسته نیست، بلکه مستلزم یک تحول نهادی، فناوریانه و فرهنگی عمیق است که با رویکرد سیستمی قابل تحقق خواهد بود.

در سطح نخست، هماهنگی نهادی به‌عنوان مهم‌ترین متغیر تبیین‌کننده‌ی شفافیت مالیاتی، بیانگر ضرورت ارتباط و تبادل داده میان سازمان‌های اصلی از جمله سازمان امور مالیاتی، بانک مرکزی، و سازمان ثبت اسناد است. این یافته با پژوهش‌های (Miles & Morrison, 2020) و (Entezari, 2023) همسو است که نشان دادند هماهنگی بین نهادهای اقتصادی و آموزشی نقش کلیدی در پویایی اکوسیستم‌های ملی دارد و موجب انتقال مؤثر دانش و بهبود کارایی سیاست‌های مالی و اقتصادی می‌شود. هماهنگی نهادی، علاوه بر جنبه فنی تبادل داده، جنبه‌ی اعتماد نهادی را نیز در بر می‌گیرد که طبق دیدگاه (Salehi et al., 2014)، در فرهنگ‌های مالیاتی نقش زیربنایی در افزایش تمکین داوطلبانه دارد. در واقع، هنگامی که مودیان اطمینان یابند که نظام مالیاتی شفاف، منصفانه و هماهنگ میان نهادهای مختلف است، تمایل بیشتری به همکاری و گزارش‌دهی واقعی خواهند داشت.

یافته‌های این پژوهش همچنین نشان داد که فناوری‌های دیجیتال مانند بلاکچین، ERP و هوش مصنوعی نقش مهمی در افزایش کارایی اکوسیستم حسابداری دارند. این نتیجه با پژوهش (Leontes, 2024) مطابقت دارد که تأکید کرد تحول دیجیتال در نظام‌های کاری موجب افزایش بهره‌وری سرمایه انسانی و ارتقای شفافیت می‌شود. فناوری بلاکچین با ایجاد قابلیت رهگیری غیرقابل تحریف تراکنش‌ها، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در جلوگیری از جعل و تقلب مالیاتی ایفا کند. در مطالعه (Beigi Siassal et al., 2024) نیز مشاهده شد که فناوری‌های مالی و حسابداری نوین از طریق بهبود انعطاف مالی و مدیریت اطلاعات، به کاهش انگیزه‌های اجتناب مالیاتی منجر می‌شوند. در واقع، دیجیتالی‌شدن فرآیندهای مالیاتی نه تنها سرعت و دقت را افزایش می‌دهد بلکه از منظر فرهنگی نیز به شفافیت و اعتماد عمومی کمک می‌کند، زیرا مودیان احساس می‌کنند داده‌ها در یک سیستم عادلانه و غیرقابل دستکاری پردازش می‌شوند.

از منظر نظری، یافته‌های مرتبط با فناوری دیجیتال با مدل رهبری توانمندساز در اکوسیستم‌های نوآور همخوانی دارد که (Duan et al., 2023) در چین به آن اشاره کرده است. او بیان می‌کند که رهبری و فناوری‌های نوین به‌صورت هم‌افزا موجب تقویت سرمایه ارتباطی و عملکرد نوآورانه سازمان‌ها می‌شوند. در بافت نظام مالیاتی ایران، چنین رویکردی می‌تواند به معنای ایجاد ساختارهای تصمیم‌گیری داده‌محور و الگوریتم‌های یادگیری ماشینی برای شناسایی الگوهای سوداگری و فرار مالیاتی باشد. این هم‌راستا با یافته‌های (Agarwal et al., 2020) است که تأکید داشتند مدل‌های تحلیل داده می‌توانند نوسانات بازار دارایی‌ها و اثرات رفتاری سرمایه‌گذاران را در واکنش به مالیات بر عایدی سرمایه پیش‌بینی کنند.

در سطح سوم، فرهنگ مالیاتی به‌عنوان عامل نرم‌افزاری نظام مالیاتی، اثر معناداری بر پذیرش اجتماعی CGT دارد. نتایج این پژوهش نشان داد که درک عدالت مالیاتی، آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی شفاف می‌تواند مقاومت اجتماعی را کاهش دهد و تمایل به همکاری را افزایش دهد. این نتیجه کاملاً منطبق با دیدگاه (Nerré, 2008) است که مفهوم «فرهنگ مالیاتی» را به‌عنوان ریشه‌ی اصلی سیاست‌گذاری مالی معرفی کرد. به باور او، هر نظام مالیاتی باید با فرهنگ ملی و ارزش‌های اجتماعی سازگار باشد تا به پذیرش گسترده منجر شود. پژوهش‌های (Runiawati & Irawati, 2017) و (Salehi et al., 2014) نیز در زمینه ایران و اندونزی تأیید کردند که آموزش و اطلاع‌رسانی می‌تواند موجب ارتقای آگاهی مالیاتی و در نتیجه افزایش درآمدهای مالیاتی شود. یافته حاضر نشان می‌دهد که توسعه‌ی فرهنگ مالیاتی باید همزمان با دیجیتالی‌سازی و هماهنگی نهادی دنبال شود تا یکپارچگی فرهنگی-فناورانه ایجاد گردد.

نقش فرهنگ مالیاتی همچنین در ارتباط با سرمایه فکری شرکت‌ها نیز حائز اهمیت است. بر اساس نتایج (Sailendra, 2023) و (Surifah, 2023)، شرکت‌هایی که از سطح بالاتری از سرمایه فکری و اجتماعی برخوردارند، تمایل کمتری به اجتناب مالیاتی دارند زیرا ارزش‌های سازمانی و مسئولیت اجتماعی قوی‌تری در آن‌ها نهادینه شده است. این یافته با نتایج (Beigi Siassal et al., 2024) همخوانی دارد که نشان داد سرمایه فکری از طریق افزایش انعطاف مالی و مدیریت دانش، به کنترل رفتارهای پرخطر مالیاتی کمک می‌کند. به بیان دیگر، توسعه‌ی سرمایه فکری و اخلاق مالیاتی مکمل یکدیگرند و می‌توانند از طریق ارتقای آگاهی و هویت حرفه‌ای حسابداران و مودیان، نظام مالیاتی را کارآمدتر سازند.

در ارتباط با اجتناب مالیاتی، یافته‌های پژوهش حاضر با مطالعات متعدد بین‌المللی هم‌راستا است. برای مثال، (Purwantoro & Suhartono, 2024) و (Sulaeman, 2024) نشان دادند که متغیرهایی مانند شدت سرمایه، سودآوری و اهرم مالی تأثیر مستقیمی بر تمایل شرکت‌ها به اجتناب مالیاتی دارند، اما این تأثیر با بهبود ساختار حاکمیت شرکتی و شفافیت کاهش می‌یابد. همچنین پژوهش (Tarigan, 2023) در مورد شرکت‌های معدنی اندونزی تأکید کرد که نقدشوندگی بالا و شدت سرمایه می‌تواند رفتارهای پرریسک مالیاتی را تشدید کند. در مقایسه، در نظام‌های دارای اکوسیستم مالیاتی قوی و دیجیتال، این رابطه تضعیف می‌شود زیرا داده‌ها قابل پیگیری‌ترند و احتمال تخلف کاهش می‌یابد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که مدل اکوسیستم حسابداری ارائه‌شده در پژوهش حاضر می‌تواند از طریق کاهش عدم تقارن اطلاعاتی، زمینه‌ساز کاهش اجتناب مالیاتی در شرکت‌ها شود.

از سوی دیگر، نتایج شبیه‌سازی نشان داد که اجرای مدل پیشنهادی می‌تواند سودآوری را تا ۵۰ درصد کاهش و درآمد مالیاتی را تا ۳۰ درصد افزایش دهد. این یافته با نتایج پژوهش‌های بین‌المللی درباره‌ی مالیات بر عایدی سرمایه هم‌خوان است. برای مثال، (Agarwal et al., 2020) نشان دادند که CGT در بازار مسکن موجب کاهش انگیزه‌های کوتاه‌مدت و افزایش ثبات در بازار دارایی‌ها می‌شود. در ایران نیز، این اثر می‌تواند از طریق افزایش هزینه فرصت معاملات سوداگرانه و تقویت اعتماد عمومی به نظام مالیاتی تحقق یابد. از منظر کلان، این نتایج تأییدکننده‌ی دیدگاه (Miles & Morrison, 2020) است که اکوسیستم‌های اقتصادی موفق را حاصل تعامل مؤثر نهادهای رسمی، فناوری‌های نوآور و سرمایه انسانی می‌داند.

افزون بر این، یافته‌های پژوهش حاضر از نظر فلسفه‌ی سیاست‌گذاری مالیاتی با دیدگاه اخلاقی (Khadem et al., 2015) هم‌راستا است. بر اساس این دیدگاه، رفتار مالیاتی افراد نه تنها ناشی از محاسبه‌ی اقتصادی بلکه برآمده از ارزش‌های اخلاقی و حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. بنابراین، اصلاح فرهنگی و آموزش مالیاتی باید هم‌زمان با طراحی ابزارهای فناورانه پیش رود تا هم بُعد شناختی و هم بُعد اخلاقی رفتار مالیاتی تقویت شود. از سوی دیگر، یافته‌های (Amalia, 2020) در خصوص ارتباطات سیاسی شرکت‌ها هشدار می‌دهد که اگر نظارت دیجیتال و شفافیت نهادی وجود نداشته باشد، نفوذ سیاسی می‌تواند به فساد مالیاتی منجر شود. لذا در طراحی اکوسیستم مالیاتی، استقلال نهادی و کنترل الگوریتمی داده‌ها اهمیت بالایی دارد.

به طور کلی، نتایج این پژوهش بیانگر آن است که اثربخشی مالیات بر عایدی سرمایه نه از طریق تغییر نرخ‌ها، بلکه از طریق ایجاد اکوسیستمی متشکل از نهادهای هماهنگ، فناوری‌های شفاف‌ساز و فرهنگ مالیاتی پایدار حاصل می‌شود. این مدل ترکیبی می‌تواند به‌عنوان چارچوبی بومی برای ایران به کار رود تا چالش‌های ناشی از پراکندگی داده‌ها، ضعف زیرساخت‌های دیجیتال و مقاومت اجتماعی را کاهش دهد. از نظر مفهومی، پژوهش حاضر پیوند میان نظریه‌ی فرهنگ مالیاتی (Nerré, 2008)، نظریه‌ی سرمایه اجتماعی (Chandra, 2021) و نظریه‌ی اکوسیستم نهادی (Miles & Morrison, 2020) را در بستر مالیات بر عایدی سرمایه برقرار می‌کند.

این پژوهش با وجود دستاوردهای نظری و تجربی خود، محدودیت‌هایی دارد که باید در تفسیر نتایج مورد توجه قرار گیرد. نخست آنکه داده‌های این مطالعه به‌صورت مقطعی جمع‌آوری شدند، بنابراین امکان بررسی تغییرات رفتاری بلندمدت مودیان و نهادها در مواجهه با اجرای CGT وجود ندارد. دوم آنکه نمونه‌گیری عمدتاً از شهرهای بزرگ مانند تهران، اصفهان و مشهد انجام شد و به همین دلیل ممکن است دیدگاه مناطق کوچک‌تر یا کمتر توسعه‌یافته در مدل منعکس نشده باشد. سوم، در بخش کیفی اگرچه ۷۰ مصاحبه برای اشباع نظری کافی بود، اما تعمیم یافته‌ها به کل جامعه کارشناسی کشور نیازمند نمونه‌گیری گسترده‌تر است. همچنین، مدل شبیه‌سازی AnyLogic بر اساس سناریوهای فرضی طراحی شد و اجرای واقعی ممکن است تحت تأثیر عوامل سیاسی یا تورمی قرار گیرد که در این مدل لحاظ نشده‌اند.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده از داده‌های طولی برای ارزیابی پایداری مدل در دوره‌های زمانی مختلف استفاده کنند تا مشخص شود اثر هماهنگی نهادی و فناوری در بلندمدت چگونه تغییر می‌کند. همچنین، بررسی تطبیقی مدل حاضر در کشورهای مشابه از نظر ساختار اقتصادی مانند ترکیه، مالزی یا اندونزی می‌تواند به اعتبار خارجی مدل بیفزاید. پژوهشگران آینده می‌توانند از روش‌های یادگیری ماشینی برای تحلیل داده‌های مالیاتی واقعی استفاده کنند تا شاخص‌های شفافیت و پذیرش اجتماعی را با دقت بیشتری بسنجند. علاوه بر این، گسترش مدل به حوزه‌ی مالیات شرکت‌ها یا مالیات بر ارزش افزوده نیز می‌تواند چشم‌انداز جدیدی برای اصلاح نظام مالیاتی ایران فراهم آورد.

بر اساس نتایج این پژوهش، چند اقدام عملی پیشنهاد می‌شود: نخست، ایجاد «سامانه ملی مالیات بر عایدی سرمایه» مبتنی بر بلاکچین برای تبادل امن داده‌ها بین نهادهای مرتبط. دوم، توسعه حسابرسی هوشمند با استفاده از هوش مصنوعی برای شناسایی الگوهای فرار مالیاتی. سوم، طراحی برنامه‌های آموزش عمومی و رسانه‌ای برای تقویت فرهنگ مالیاتی و ارتقای درک عدالت مالیاتی در میان مردم. چهارم، بازنگری در قوانین موجود با هدف تفکیک عایدی واقعی از تورمی برای جلوگیری از فشار بر اقشار متوسط. و در نهایت، تقویت نهادهای نظارتی و ایجاد شورای هماهنگی نهادی میان سازمان امور مالیاتی، بانک مرکزی و وزارت اقتصاد برای پایش پیوسته اجرای CGT و تضمین پایداری آن در بلندمدت.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

تشکر و قدردانی

از تمامی کسانی که در طی مراحل این پژوهش به ما یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌گردد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

حمایت مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

References

- Agarwal, S., Li, K., Yu, Q., Jing, W., & Yan, J. (2020). Tax Evasion, Capital Gains Taxes, and the Housing Market. *Journal of Public Economics*, 188, 104-122. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104222>
- Amalia, R. F. (2020). Political Connection, Profitability, and Capital Intensity Against Tax Avoidance in Coal Companies on the Indonesia Stock Exchange. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.200407.004>
- Beigi Siassal, M., Aminpanah, C., & Khatiri, M. (2024, June 10, 2024). Analyzing the Impact of Intellectual Capital on Financial Flexibility with Emphasis on the Moderating Role of Tax Avoidance and Financial Leverage of Companies. First National Conference on Modern Applied Research in Business and Industrial Development, <https://civilica.com/doc/2037857>
- Chandra, Y. (2021). Social Capital as a Tool for Managing Human Resources in Agile Entrepreneurial Organisations. In *Managing Human Resources in SMEs and Start-ups* (Vol. Volume 5, pp. 207-222). WORLD SCIENTIFIC. https://doi.org/10.1142/9789811239212_0010
- Duan, Y., Chen, Y., Liu, S., Wong, C. S., Yang, M., & Mu, C. (2023). The moderating effect of leadership empowerment on relational capital and firms' innovation performance in the entrepreneurial ecosystem: Evidence from China. *Journal of Intellectual Capital*, 24(1), 306-336. <https://doi.org/10.1108/JIC-07-2021-0183>
- Entezari, Y. (2023). The ecosystem of knowledge-based development and employment of higher education graduates. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 28(1), 1-32. <https://doi.org/10.52547/irphe.1401.1.1>
- Eslambolchi, M., Azizi, M., & Hosseini, S. R. (2022). Entrepreneurship Mentor Development Ecosystem. *Journal of Entrepreneurship Development*, 15(1), 1-20. <https://doi.org/10.22059/jed.2022.323146.653657>
- Khadem, H., Laridashtbayaz, M., Abdi, A., & Marvianhosseini, Z. (2015). The Study of LTU Taxpayers' Moral Behavior from Post Modern Ethical View. *Journal-of-Tax-Research*, 22(24), 0-0. <http://taxjournal.ir/article-1-504-en.html>

- Leontes, N. I. (2024). Decoding the Impact of Digital Paradigms on Human Capital Efficacies: An Empirical Exploration of Digital Transformation as a Moderator in Work Engagement Frameworks. *International Journal of Business Ecosystem and Strategy* (2687-2293), 6(6), 79-90. <https://doi.org/10.36096/ijbes.v6i6.622>
- Miles, M. P., & Morrison, M. (2020). An effectual leadership perspective for developing rural entrepreneurial ecosystems. *Small Business Economics*, 54(4), 933-949. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0128-z>
- Nerré, B. (2008). Tax Culture: A Basic Concept for Tax Politics. *Economic Analysis and Policy*, 38(1), 153-167. [https://doi.org/10.1016/S0313-5926\(08\)50011-7](https://doi.org/10.1016/S0313-5926(08)50011-7)
- Purwantoro, P., & Suhartono, E. (2024). Optimizing Tax Aggressiveness: Unraveling The Impact Of Liquidity, Profitability, Leverage, Firm Size, Inventory Intensity, and Capital Intensity. *ATESTASI: Jurnal Ilmiah Akuntansi*, 7(2), 708-720. <https://doi.org/10.57178/atestasi.v7i2.860>
- Putri, B. M. (2024). The Effect of Transfer Pricing, Tunneling Incentive, Thin Capitalization, and Capital Intensity Against Tax Avoidance. *Journal La Sociale*, 5(3), 550-563. <https://doi.org/10.37899/journal-la-sociale.v5i3.1164>
- Runiawati, N., & Irawati, I. (2017). Changing Tax Culture to Increase Tax Revenue -- Study on Property Tax in Bandung. <https://doi.org/10.2991/icas-17.2017.42>
- Sailendra, S. (2023). The Influence of Green Performance and Intellectual Capital on Tax Avoidance. *Journal of Business Management and Economic Development*, 1(03), 565-576. <https://doi.org/10.59653/jbmed.v1i03.639>
- Salehi, M., Parvizifard, S., & Ostovar, M. (2014). The Study of Cultural Factors' Effects on Tax Compliance in Iran. *Journal-of-Tax-Research*, 22(23), 0-0. <http://taxjournal.ir/article-1-451-en.html>
- Sulaeman, A. (2024). The Influence of Capital Intensity, Leverage, Profitability, and Corporate Social Responsibility on Tax Avoidance With Firm Size as a Moderating Variable. *Asian Journal of Economics Business and Accounting*, 24(5), 433-442. <https://doi.org/10.9734/ajeba/2024/v24i51320>
- Surifah, S. (2023). The Impact of Shareholders, Intellectual Capital, Auditor Reputation, and Liabilities Level on Tax Evasion in Indonesian Manufacturing Companies. *International Journal of Finance & Banking Studies* (2147-4486), 12(2), 87-97. <https://doi.org/10.20525/ijfbs.v12i2.2771>
- Tarigan, L. Y. P. (2023). The Influence of Liquidity, Profitability and Capital Intensity Toward Tax Avoidance in Mining Companies Listed on the Indonesia Stock Exchange. *Asian Journal of Applied Business and Management*, 2(4), 597-616. <https://doi.org/10.55927/ajabm.v2i4.6931>